

Cristian Racovski în dosarele Siguranței Generale a Statului

dr. Ioan Codruț LUCINESCU

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

ioancodrut@yahoo.com

Abstract

Christian Rakovsky was one of the best known figures in the European Socialist movement at the beginning XXth century. Through his domestic and international connections, Rakovsky contributed significantly not only to the revival of the socialist movement in Romania but to its radicalization. During WWI, Rakovsky shared Lenin's belief that the imperialist war had to be transformed into civil war and a worldwide revolutionary socialist upheaval. Imprisoned by Romanian authorities in 1916, he made his way to Russia, where he joined the Bolshevik Party after the October Revolution and, as head of the Rumcherod, unsuccessfully attempted to generate a communist revolution in the Kingdom of Romania. Also, he was founding member of the Comintern (1919) and served as head of government in the Ukrainian SSR. Rakovsky played a significant role in preventing de jure Soviet recognition of Romanian sovereignty over Bessarabia.

Keywords: Bolshevik Party, October Revolution, communist revolution, militant socialism, Department for General Stat Security, intelligence cooperation, Ministry of Interior, Romanian Army.

Introducere

Cristian Racovski¹ (1873 - 1941), dincolo de aspectele pozitive dar mai ales negative ale personalității sale, a fost un lider marcant al mișcării socialiste, ulterior comuniste a primelor decenii ale secolului XX. Datorită faptului că, de la începutul anilor 1900 până în 1917, a acționat legal sau ilegal și pe teritoriul național, a intrat în vizorul organelor românești

¹ Datorită originii sale bulgare, în documentele consultate îl întâlnim și sub numele de Cristu Racovsky sau Rakovsky.

aparținând Ministerului de Interne, ulterior și ale armatei, existând sute de informări referitoare la intențiile sale politice, din ce în ce mai radicale și mai periculoase pentru existența regimului politic din România.

În cadrul Arhivelor Naționale ale României (ANR) din București se găsesc, în diferite fonduri documentare, numeroase informații referitoare la acesta, furnizate de structurile specializate. Informațiile din aceste dosare reprezintă încununarea activității informative a zeci de agenți, civili și militari și a informatorilor acestora, într-o perioadă în care orice greșeală putea fi plătită cu viața, mai ales pentru cei care acționau în teritoriile controlate de bolșevici (termen derivat din limba rusă prin care erau cunoscuți comuniștii) sau anarhiști. Dintre acestea, remarcăm, însă, un anumit dosar - Dosarul nr. 3/1913, pe care îl putem denumi *Dosarul de caz Racovski*, deoarece îi este în întregime dedicat și acoperă, în linii generale, activitatea sa din țară și străinătate din 1907 până la începutul deceniului trei.

Activitatea sa „revoluționară”, dar și a celorlalți lideri socialiști sau anarhiști va putea fi monitorizată eficient în primul rând datorită mutațiilor calitative survenite în ceea ce privește organizarea Ministerului de Interne, principala instituție a statului român cu atribuții în menținerea stabilității și ordinii interne.

Prin Legea de reorganizare a Ministerului de Interne din 17 martie 1908 sunt create, în scopul simplificării și profesionalizării activității, două direcții distincte: una cu caracter pur administrativ – Direcțiunea Administrației Generale, a Personalului și Contenciosului și alta cu atribuții de poliție generală și de poliție de siguranță de stat. Noua direcție înființată a fost denumită *Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale (DPSG)*, condusă de un director general și aflată în subordinea directă a ministrului de interne², având în compunere două secțiuni: *Secțiunea Siguranței Generale* și *Secțiunea Poliției*. DPSG va reprezenta coloana vertebrală a structurilor informative ale statului român în următoarele două decenii, reușind să mențină sub control, chiar în situațiile grele ale anilor 1917-1920, extremismul de stânga ce milita deschis pentru răsturnarea ordinii constituționale.

Pe baza dispozițiilor acestei legi, începând cu anul 1908 s-au creat servicii speciale de siguranță, unele centrale în cadrul DPSG, iar altele teritoriale; printre noile organe create au fost și Brigăzile de Siguranță.

² Vasile BOBOCESCU, *Momente din istoria Ministerului de Interne*, vol. I, Editura Ministerului de Interne, București, pp. 85-87.

În timp, pe măsura înmulțirii sarcinilor privind asigurarea ordinii publice și siguranței statului, asemenea brigăzi și servicii au fost înființate în toate localitățile importante din țară³. Misiunea acestor noi organe era de a urmări curentele subversive anarhiste și socialiste și de a supraveghea starea de spirit a populației, pornind de la tragica experiență din 1907, când răscoala nu a putut fi prevenită.

Profesionalismul funcționarilor Siguranței Generale a Statului reiese din multitudinea și calitatea rapoartelor, notelor informative, analizelor și studiilor atât punctuale, de caz, cât și celor generale, referitoare la diverse situații politice interne și internaționale.

Cristian Racovski în dosarele Siguranței Generale a Statului

Cristian Racovski (născut Hristu Stancev) provenea dintr-o familie bulgară bogată, care se mutase după Congresul de pace de la Berlin (1878) în Dobrogea, acum teritoriu românesc, unde deținea întinse proprietăți funciare.

Din tinerețe își începe periplul său european; student și apoi doctorand în Medicină și Drept, împărtășește ideile mișcării socialiste. Va cultiva relații intense cu socialiști europeni de marcă precum Gheorghe Plehanov, Vera Zasulici, Akselrod, Karl Kautsky, Wilhelm Liebknecht sau Rosa Luxemburg. La Congresul Internațional Socialiste din 1893 îl cunoaște pe Friedrich Engels, cu care va și corespunda; ulterior va face cunoștință cu V.I. Lenin și Leon Troțki⁴.

Datorită carierei sale revoluționare fulminante, devine rapid un personaj urmărit de serviciile de poliție din Europa, în acest sens stând mărturie raportul Legației României în Germania, din 17/30 Iunie 1907, adresat guvernului de la București: „Domnule Președinte al Consiliului, Pe baza unei comunicări cu data de astăzi a Ministerului Afacerilor Streine al Germaniei, am onoarea a informa pe Excelența Voastră că Cristu Racowsky despre care tratează telegrama cifrată Ministerială no.11616 din 31Mai/13 Iunie a.c. a fost expulzat din Prusia la anul 1894 ca „*strein primejdios*”.

În privința antecedentelor individului în chestiune Poliția din Berlin a adresat Departamentului Imperial al Afacerilor Streine o notiță care zice în substanță următoarele:.....El a fost expulzat din Prusia prin ordin cu data de 12 Aprilie 1894 al Președintelui Poliției din Berlin.

³ Vasile BOBOCESCU, *Istoria Poliției Române*, Editura Ministerului de Interne, București, 2000, p. 139-140.

⁴ Stelian TĂNASE (coord.), *Racovski. Dosar secret*, POLIROM, București, 2008, p. 10.

Racowsky sosise la Berlin în Noembrie 1893 ca student în medicină, venind din Elveția unde ar fi stat 3 ani și unde după propria sa mărturisire era în continuare și strânse relațiuni cu revoluționarii internaționali din toate țările. La congresul internaționalei socialiste din August 1899 participase ca delegat bulgar.

El avea recomandățiuni către șefii partidului socialist democrat german și era considerat ca un agitator revoluționar din cei mai activi. În momentul când își luă înscrierile la Universitatea din Berlin se dedea supus bulgar, declarând că frecventase școala la gimnaziul din Varna până la iunie 1888 și pe urmă gimnaziul din Gabrova până la anul 1890 și în sfârșit Universitatea din Geneva”⁵.

După un amplu periplu european revine în România în anul 1905, pe revoluționarul Cristian Racovski întâlnindu-l în prim-planul mișcării socialiste naționale; se face cunoscut prin intervenția în favoarea marinarilor răsculați de pe crucișătorul rus Potemkin (1905), care ceruseră azil politic, în portul Constanța. În iunie 1907, cu ocazia *Conferinței organizațiilor muncitorești și socialiste din țara noastră*, este ales membru în Comitetul Central al Uniunii Socialiste din România. Pe fondul răscoalei țărănești din 1907 este expulzat, reușind să se întoarcă în țară în anul 1912 și să-și clarifice statutul legal de cetățean român. Va deține diverse funcții politice până în octombrie 1915, când îl regăsim în Comitetul Executiv al Partidului Social Democrat din România, ales la Congresul al IV-lea al acestui partid⁶. Adoptă o clară atitudine antirăzboinică, încercând, în zadar, să îi ralieze poziției sale pe socialiștii vest-europeni. Se pronunță pentru păstrarea neutralității României și militează pentru mobilizarea clasei muncitoare în acest sens, de boicotare a pregătirilor de război.

Deși nu există o confirmare clară în ceea ce privește acuzația că Racovski ar fi fost agent al serviciului secret german, există informații care conduc, cel puțin la prima vedere, către această supoziție. Ministrul liberal I.G. Duca, în Memoriile sale, nota⁷: „În urma atitudinii violent antirăzboinice a lui Cristian Racovski, pe atunci șeful Partidului Social-Democrat Român, și mai ales după dovezile pe care le aveam că primise

⁵ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1913, file 14-15.

⁶ Stelian NEAGOE (coord.), *Enciclopedia istoriei politice a României*, Editura ISPRI, București, 2003, pp. 122 – 145.

⁷ I. G. DUCA, *Memorii*, volum III, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 11.

subvenții de la germani pentru a combate acțiunea intrării noastre în războiul împotriva Puterilor Centrale, Guvernul a dispus chiar internarea lui din momentul decretării mobilizării.

Pe lângă cele apărute în presa interbelică, aducem în discuție relatări obținute de structurile informative românești. O descoperire interesantă raportează agentul nr.120 al Brigăzii I de Informațiuni din DPSG; acesta menționează că unul dintre informatorii săi i-a raportat că fondurile propagandei germane în România sunt gestionate de un anume Georg Spies, fost subdirector la societatea „Steaua Română”⁸. Totodată, agentul își exprima bănuiala că Spies îl alimentează cu fonduri pe Cristian Racovski pentru propagandă antirăzboinică și menținerea neutralității României. De altfel, o întâlnire Spies-Racovski la sediul Legației Germaniei la București este înregistrată de agenții Siguranței, la 6 iulie 1915⁹, fără însă a se putea dovedi foarte precis trădarea.

Câțiva ani mai târziu vin și alte informații care întăresc această ipoteză; în Nota informativă a Brigăzii Speciale de Siguranță Iași, Nr.107/16.11.1918, către conducerea DPSG, se raporta: „În timpul dominației germane în Ucraina, d-rul Rakovsky a jucat un mare rol astfel că și-a câștigat popularitatea maselor ruse din Odessa și împrejurimi. Numitul posedă o armată de agenți informatori cari mișunau prin Basarabia și România, întreținând legăturile între șef și cei rămași în România”¹⁰.

Referiri în acest sens se găsesc și în Nota din 7 decembrie 1918 semnată B.M. și adresată superiorilor din Siguranța Generală, prin care se informează despre convorbirea avută de acesta cu mama lui Racovski, rămasă în țară: „După cum mărturisește d-na Rakovsky, însuși autoritățile ocupante (germane n.n.) îi înlesneau remiterea corespondenței către doctor în Rusia. Între d-na Rakovsky și d-rul Rakovsky, dela plecarea germanilor, nu mai există nici o corespondență”¹¹.

Interesant de semnalat este faptul că, liderul socialist Racovski s-a pronunțat, în primii ani de război, împotriva Imperiului Țarist, ale cărui planuri expansioniste erau bine cunoscute și care trezeau reale îngrijorări inclusiv în rândurile unor importanți lideri politici, precum Petre P. Carp,

⁸ Alin SPÂNU, *Serviciul de informații al României în războiul de întregire națională (1916-1920)*, Editura Militară, București, 2012, p. 57.

⁹ ANR, *Fond Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale*, Dosar nr.543/1915, fila 20.

¹⁰ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1913, fila 86.

¹¹ *Ibidem*, p. 88.

Titu Maiorescu sau Alexandru Marghiloman. De altfel, prăbușirea Rusiei imperiale a reprezentat un ajutor nesperat în procesul de constituire al României Mari, deoarece, în caz contrar, situația țării noastre la sfârșitul conflagrației mondiale ar fi putut fi diferită¹².

Deși este posibil ca considerentele sale să țină de jocul făcut în sprijinul politicii Puterilor Centrale, concluziile la care ajungea, în cuvântarea pe care a ținut-o la întrunirea socialiștilor din sala Dacia, 11 ianuarie 1915, erau corecte: „nu poate fi om politic român care să nu vadă ce pericol politic și economic va prezenta pentru existența României o Rusie mărită cu Posnania, Galiția, Bucovina și Maramureș și o Rusie care ar fi pus mâna pe Strâmțori, care ar fi devenit stăpâna Mării Negre și care printr-un joc de taxe de trecere prin Dardanele - cum au făcut austriacii la Porțile de Fier – ar putea împiedeca exportul nostru de cereale și petrol”¹³.

Odată cu intrarea României în război la 15 august 1916, supravegherea la care era supus se înăsprește, culminând cu punerea sa sub arest la domiciliu la București, la 23 septembrie 1916. Mersul nefavorabil al războiului obligă autoritățile să se refugieze în Moldova, Racovski, considerat element periculos, fiind dus la Vaslui și apoi la Iași, sub supraveghere¹⁴.

Evenimentele din Imperiul țarist se precipită, survenind abdicarea lui Nicolae al II-lea, în martie 1917 și revoluția democratică. Frontul din Moldova începe să se destrame, armata rusă dezorganizându-se rapid. Marele pericol care amenința existența a ceea ce rămăsese din statul român în toamna și iarna anului 1917 îl constituia, datorită celor un milion de militari care erau alocați frontului din Moldova, influența crescândă a ideilor bolșevice în cadrul trupelor ruse. Distrugerea disciplinei prin desființarea obligativității soldaților de a-și saluta superiorul, libertatea acordată soldatului rus de a se înscrie în partide politice, de a face comerț, crearea a tot felul de comitete, precum și sosirea pe front a agitatorilor bolșevici de la Moscova, au determinat apariția unor situații conflictuale pe întreg frontul româno-rus¹⁵.

¹² A se vedea promisiunile anglo-francezilor făcute Rusiei țariste, în 1916-1917, privind posibilitatea ocupării Constantinopolului și a Strâmțorilor, dacă continuă lupta de partea Antantei. Astfel s-ar fi anulat o mare parte din prevederile Convenției politico-militare semnate, la București, 4/17 august 1916, deoarece Rusia ar fi avut nevoie de un coridor terestru care trecea, obligatoriu, prin teritoriul național.

¹³ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1913, fila 24.

¹⁴ Stelian TĂNASE (coord.), op. cit., p. 15.

¹⁵ Constantin KIRIȚESCU, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, vol. 2, București, 1989, p. 193.

La toate acestea se adaugă propaganda germană sistematică, care a cunoscut o revigorare serioasă în vara anului 1917, prin transmiterea pe toate căile posibile către trupele ruse, a ideilor că germanii vor pacea iar în Rusia se împart moșiile și cei care nu sunt prezenți, nu vor primi pământ¹⁶.

Dezorientarea în rândurile militarilor ruși este prezentată de Mihail Moruzov într-un raport adresat superiorilor săi, la finele lunii august 1917; „...Soldatul rus se află la răspântie. Stând de vorbă cu ei rămâi convins că nu știu ce fac. Unii fac apel la patriotismul lor, iar alții le descriu internaționalismul în culori atât de frumoase, după temele date de organele germane, spunându-li-se: Vreți această fericire? Cereți pace! Pace cer și ei.

Soldatul rus nu mai e cel din trecut. Grija lui de astăzi este mâncarea, ceaiul, însurătoarea, a devenit greoi până într-atât încât nici mitingurile, nici întrunirile, nu-l mai interesează”¹⁷.

Regimente întregi se retrag spre teritoriul rusesc fără să mai respecte ordinele primite; în unități se propagă cu repeziciune ideile pacifiste, unii militari sprijinind guvernul provizoriu, dar din ce în ce mai mulți aderă la principiile anarhiste și bolșevice. În timpul sărbătorii zilei de 1 Mai 1917, un detașament de militari ruși îl eliberează pe Racovski, care se grăbește să treacă Prutul pentru a ajunge la Odesa, unde există deja o importantă populație românească, refugiată ca urmare a desfășurării nefavorabile a războiului¹⁸.

Își reia activitățile politice îndreptate împotriva „oligarhiei române”, al cărei sfârșit îl prevestește prin discursuri și manifeste; în următoarele luni se afirmă drept un periculos adversar al regimului politic din România, plănuind instaurarea republicii prin abdicarea regelui Ferdinand I și integrarea țării noastre într-o „republică balcanică”.

Cristian Racovski, pericol major pentru monarhia constituțională din România

Dezintegrarea Rusiei republicane în toamna lui 1917 îi oferă militantului Racovski un larg câmp de propagare, nu numai la nivel regional, dar chiar european, a ideilor sale privind viitorul continentului.

¹⁶ Inclusiv prin tipărirea în limba rusă a ziarului socialist german „Vorwärts” (Înainte) și depunerea acestuia în anumite puncte ale frontului, de unde erau luate de soldații ruși (*apud* Constantin Kirițescu, op. cit., p. 194).

¹⁷ Florin PINTILIE, Nevian Tunăreanu, Ștefan Marițiu, Corneliu Beldiman, *Istoria Serviciului Secret de Informații*, Editura INI, București, 2000, p. 28-29.

¹⁸ Stelian TÂNASE, op. cit., p. 16.

În Telegrama Cifrată transmisă de la Odesa, 10 decembrie 1917, se arată: „Doctorul Rakovski de la Stockholm a adresat un apel comisarilor poporului rus în care arată că organizațiunile muncitorilor din România sunt paralizate de regimul teroarei polițienești, a arestărei și execuției în masă. Privirea lor este îndreptată către guvernul rus cărei îi încredințează soarta lor.....în politica externă cere liberarea claselor și popoarelor, *în chestiunea balcanică principiul republicelor federative balcanice, același principiu pentru Austro-Ungaria care să cuprindă și pe românii din Transilvania*”¹⁹.

Dupa preluarea puterii în urma revoluției de la Petrograd, la sfârșitul lui 1917, Lenin îi va încredința lui Racovski președinția Comisariatului Național al Poporului al Republicii Sovietice Socialiste din Ucraina (creată în decembrie 1917). Partea de sud a Rusiei, decimată de război civil, avea nevoie de o mână forte pentru pacificarea și organizarea ei în spirit bolșevic. Racovski va folosi poziția pe care o avea în Ucraina pentru a realiza „exportul” revoluției în țările vecine, inclusiv România (pe care o detesta în mod special și datorită experienței personale trăite).

Represiunea sistematică ordonată de Cristian Racovski odată cu preluarea puterii în Ucraina, amintită în rapoartele Siguranței Generale, este prezentată și de I. G. Duca: „Dealtminteri, încă de la începutul lui decembrie 1917 situația refugiaților români din sudul Rusiei devenise tragică, fiindcă ucrainenii au fost cu desăvârșire incapabili să opună bolșevicilor o rezistență serioasă, așa încât aceștia din urmă au pus stăpânire pe Odessa și pe toată regiunea înconjurătoare. Evident că din acea zi nici viața compatrioților noștri nu a mai fost în siguranță. Din fericire pentru ei și pentru noi anarhia era atât de cumplită, încât la început românii s-au putut strecura la adăpostul ei. *Pe urmă a sosit însă Racovski în persoană la Odessa și a început să conducă el mișcarea împotriva românilor. A sechestrat tot ce aveau prin bănci, i-a întemnițat, făcea razii prin oraș ca să-i surprindă, să-i aresteze, să-și bată joc de ei și familiile lor.* Mai mult, a adunat o serie de dezertori, de indivizi suspecti, cetățeni români sau evrei din România, care îl ajutau în acțiunea lui și erau destinați să formeze nucleul unei mișcări revoluționare la noi în țară. Printre ei se distingeau îndeosebi trei indivizi: Mihail Gheorghiu Bujor, Alexandru Dobrogeanu-Gherea și un anume C. I. Dicescu”²⁰.

În prima decadă a lunii ianuarie 1918, autoritățile militare și administrative române, controlând în totalitate situația în Moldova (după dezarmarea trupelor bolșevice de pe teritoriul național în decembrie 1917),

¹⁹ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1913, fila 58.

²⁰ I. G. DUCA, *Memorii*, volum IV, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 59.

au început să ia în mod serios în calcul o intervenție a armatei române în Basarabia. Aceasta devenise un teren generalizat al violențelor bolșevice, ale trupelor ruse rămase fidele țarului, ale celor ucrainene de-abia constituite, la care se adăugau miile de dezertori și tâlhari constituiți în bande neavând vreo apartenență politică, care prădau și ucideau fără a ține cont de nici o autoritate administrativă din Republica Democratică Moldovenească (proclamată la 2 decembrie 1917, pe baza Declarației drepturilor popoarelor din Rusia, adoptată de conducerea bolșevică a lui V. I. Lenin).

Situația devine dramatică la începutul lunii ianuarie, când trupele rusești ale guvernului V. I. Lenin împreună cu formațiunile bolșevice înarmate ocupă Chișinăul; se dezlănțuie teroarea în teritoriu, existând pericolul ca întreaga elită moldovenească să fie executată. La cererea Sfatului Țării din Republica Moldovenească, guvernul român, condus de Ion I. C. Brătianu, a hotărât să acorde ajutorul militar solicitat²¹.

La 8/21 ianuarie 1918, unități ale Corpul 6 armată român trec Prutul în sudul Basarabiei, reușind ca, până la începutul lui martie, când eliberează Cetatea Albă, întregul teritoriu dintre Prut și Nistru să se afle sub controlul trupelor române²².

Dezarmarea forțelor comuniste aflate în Basarabia a atras replica dură din partea guvernului rus: după ce, la 1/14 ianuarie 1918, ministrul român de la Petrograd, Constantin Diamandi, și membrii misiunii militare române au fost arestați de bolșevici, la 13/26 ianuarie, Leon Troțki, Comisarul Poporului pentru Afaceri Străine la acel moment, anunța ruperea relațiilor diplomatice ruso-române:

„Sovietul Comisarilor Poporului hotărăște:

1. Toate relațiile diplomatice cu România încetează. Legația română și în general, toți reprezentanții autorităților române se expulzează pe cea mai scurtă cale dincolo de frontieră.

2. Tezaurul României, aflat în păstrare la Moscova, se declară intangibil pentru oligarhia română. Puterea sovietică își asumă răspunderea de a păstra acest tezaur pe care îl va preda în mâinile poporului român.

3. Fostul general șef al frontului român, Scerbacev, care s-a ridicat împotriva revoluției, este declarat dușman al poporului și pus în afara legii”²³.

²¹ Ion CONSTANTIN, *România, marile puteri și problema Basarabiei*, Editura Enciclopedică, București, 1995, p. 20-21.

²² Gheorghe MARIN (coord.), *Enciclopedia Armatei Române*, Editura CTEA, București, 2009, p. 79.

²³ Ion MAMINA, Ioan SCURTU, *Guverne și guvernanți*, vol. II, Editura SILEX, București, 1996, p. 18.

Omul politic liberal Ion G. Duca, membru în guvernul condus de Ion I. C. Brătianu nota, referitor la acest eveniment: „Însăși redactarea acestei declarații trăda amestecul lui Racovski. Ce însemna că Tezaurul nu va fi restituit „oligarhiei române” ci numai „poporului român” , dacă nu că Sovietele îl păstrează pentru ziua în care dânsul (Racovski) va fi pus stăpânire pe destinele României, cei din Petersburg fiind convinși că vor reuși totuși să târască și pe români în marea lor mișcare revoluționară”²⁴.

Interesant de semnalat este vasta rețea informativă creată de Siguranța Generală în interiorul mișcării comuniste ruse din Basarabia și Ucraina, conducerea de la București fiind permanent informată despre intențiile și planurile liderilor. S-a reușit penetrarea grupului bolșevic de elită din jurul lui Racovski, care își stabilise cartierul general în regiunea Odesa, începând cu toamna lui 1917. Dintr-o Notă catalogată de maximă urgență, sfârșitul lunii octombrie 1917, aflăm că „Agentul de Siguranță din Odesa” (nu se oferă alte detalii referitoare la identitatea sa), raporta: „Sunt informat din anturajul lui Rakovsky, că acesta ar fi trimis un memoriu la Petrograd, prin care cere a fi ajutat la o acțiune decisivă contra Regelui și României. Știu că el prepară o lovitură serioasă contra României. Rakovsky și evreii din Rusia conduc complotul...”

Doi agenți ce-i am în solda mea, la Rakovsky, ar putea, dacă le-aș oferi o frumoasă sumă de bani, să facă eforturi ca să poată afla intențiunile Comitetului evreu și a conducătorului acestuia. Unul din ei mi-a declarat că este gata de a suprima din lume pe Rakovsky, în schimbul unei importante sume de bani.

Dați-mi instrucțiuni urgente relativ la suma de bani ce aș putea oferi la acești oameni pentru a-i stimula să-mi furnizeze cât mai urgent complotul condus de Rakovsky & Com., contra Regelui și Guvernului. O oră de întârziere acestei afaceri am putea risca să o pierdem”²⁵.

Instabilitatea cronică manifestată în Basarabia în 1918 se datorează, în mare parte și pătrunderii ilegale de militanți comuniști trimiși special de Cristian Racovski. Elocventă este Telegrama nr. 1220 din 16 noiembrie 1918 a Serviciului de Siguranță al Deltei adresată conducerii centrale, care arată: „În urma cercetărilor întreprinse de agenții din Deltă s-a constatat prezența a unui mare număr de dezertori de origine ruso-ucraineană veniți de prin Rusia.

²⁴ I. G. DUCA, *Memorii*, volum IV, op. cit., p. 58.

²⁵ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1913, fila 48.

În timpul războiului acesta sub protecția armatei ruse au avut rolul de agitatori printre populațiunea din Deltă și în multe localități au prădat și distrus averile locuitorilor din această regiune. Toți acești dezertori cu ocaziunea trecerii noastre în Basarabia, alături de bolșevicii ruși și a *grupului de revoluționari români trimiși de Racovski* s-au împotrivit cu arme contra armatei noastre; toți aceștia astăzi sunt în posesiunea unor bilete de demobilizare pe care le-au obținut fie de la cercurile de recrutare fie de la unități pe cari după spusele lor le-au obținut în schimbul unor însemnate sume de bani...”²⁶.

Interesantă este și analiza politico-militară realizată în paginile ziarului „*Epoca*” (noiembrie 1918), demonstrând înțelegerea, de către opinia publică românească a adevăratelor planuri ale conducerii comuniste centrale de la Moscova în ceea ce privește vecinii Rusiei sovietice. Biroul Presei și Interpreților din cadrul Secțiunii Siguranței Generale prezintă într-o Notă adresată conducerii DPSG articolul publicat în ziarul sus-amintit. Printre altele, se afirmă că „Evenimentele cari se desfășoară în Rusia occidentală au luat în timpul din urmă o întorsătură care trebuie să ne intereseze serios deoarece consecințele ei sunt menite să se resfrângă direct asupra noastră.

Odată cu începutul retragerii armatelor austro-ungare din Ucraina, forțele bolșevice au fost sporite și reorganizate...Ofensiva a fost pornită, dezvoltarea ei s-a făcut repede și energic, astfel că în decursul ultimelor două luni aproape două treimi din Ucraina au fost recucerite, centrele cele mai mari ca Poltava, Harkovul și acum în urmă Kievul căzând din nou sub stăpânirea bolșevică....În dezvoltarea acestei ofensive, intențiunile guvernului din Moscova nu se mărginesc numai la recucerirea Ucrainei. *În programul maximal intră și recucerirea Basarabiei și intențiunea aceasta a fost manifestată în mod fățiș cu ocaziunea instalării guvernului bolșevic ucrainean la Kiev.*

Ca președinte al Consiliului comisarilor a Ucrainei a fost instalat d-rul Racovski având puteri discreționare și dreptul de amestec în conducerea militară. Toată presa maximalistă a început o campanie furibundă contra României pe chestiunea Basarabiei. În Odesa, agenții lui Raconvski au și apărut ducând campania aproape fățiș...”²⁷.

Practicile efectuate în teritoriile ucrainene aflate sub autoritatea lui Racovski și a comuniștilor ruși amintesc de cele teroriste de procurare

²⁶ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 23/1918, fila 46.

²⁷ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 28/1918, fila 197.

a fondurilor financiare. Astfel, tot în ziarul „Epoca”, 30 iulie 1919 este publicată o scrisoare primită de Biroul de Siguranță Hotin din regiunea Odesa, înaintată comandamentului militar român și Biroului Presei din cadrul DPSG, în care este prezentat un caz de răpire „oficială” în scopul șantajării soțului: „Prin aceasta vi se face cunoscut că soția D-stră Eva Timerman a fost arestată până când veți aduce suma de 40.000 ruble contribuție pusă asupra D-tale....Dacă în timp de 7 zile dela primirea acestei scrisori nu va fi adusă contribuția la care ați fost obligați, atunci femeia D-tale Eva Timerman va fi împușcată. Bani să-i dați prin bătrânul Iacob Protzence prin care ai trimis o scrisoare femeii D-tale și care vă va înmâna prin prezenta înștiințare”²⁸.

Tot din arsenalul grupărilor teroriste se desprind și următoarele indicații, așa cum sunt prezentate în Nota-raport din 17 iulie 1918 (nu are autorul citat), către conducerea Siguranței Generale: „Voluntarii din Basarabia, cari aderă la mișcarea lui Rakovsky, despre plecarea căroră am raportat la timp, primesc de la acesta 100 ruble pentru armament și echipament apoi sunt dirijați spre Moghilev în Ucraina. O parte din ei sunt trimiși pe ascuns chiar în Basarabia.

Li s-a dat ordine ca la un semnal dat să omoare ofițerii de la gradul de sublocotenent până la acela de general inclusiv, de aceia atrag atenția ca ofițerii în Basarabia să nu umble singuri, izolați. Va urma detalii”²⁹.

Pericolul declanșării unei „revoluții” în teritoriul rămas sub controlul autorităților române în anul 1918 a fost real și a necesitat măsuri ferme de stopare, reușindu-se destructurarea rețelelor de agitatori comuniști și anarhiști care se infiltraseră deja în rândurile armatei. În *Darea de Seamă* nr.1077/26 iulie 1918, șeful Biroului de Siguranță al Deltei Dunării, referitor la situația din Deltă, raporta: „Izbucnind revoluția în Rusia, printre marinarii noștri din Deltă s-a format curent revoluționar susținut și îndrumat de către grupul revoluționarilor din Odessa – se proiectase chiar *declaraarea revoluției în Deltă, în frunte cu cei de pe crucișătorul „Elisabeta”* dar această acțiune n-a reușit.

Elemente periculoase erau de prin Galați cari au făcut parte de prin diferite grupuri socialiste și sindicaliste. Din aceste elemente cei mai periculoși au fugit în Rusia, parte au fost arestați; iar parte mai puțin

²⁸ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 23/1918, fila 126.

²⁹ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1913, fila 82.

periculoși au fost demobilizați și astfel mișcarea socialistă s-a micșorat foarte mult. Actualmente mișcarea există dar mult mai mică și nu cu caracter anarhic, ci mai mult discuțiuni puțin importante”³⁰.

În același timp, familia lui Racovski este supravegheată continuu, arătându-se faptul că, partea materială nu este deloc neglijată de militantul socialist. Astfel, șeful Brigăzii de Siguranță Mangalia, Constantin Ducea, într-o Notă-raport din 24 septembrie 1919, arată că, doi dintre nepoții lui Racovski, Boris Mateeff și Gheorghe Tuieff, ei înșiși proprietari funciari, au vizitat-o pe mama acestuia în scopul prezentării situației moșiei familiei Racovski din comuna Ghelengic, județul Caliacra, pe care aceștia o administrează.

Comisarul Ducea reiterează că, ordinul conducerii Siguranței Generale de a supraveghea orice persoană care intră în vreun fel în contact cu Cristian Racovski este executat întocmai, urmând să se raporteze orice acțiune ce ar aduce atingere siguranței statului român³¹.

Constituirea României Mari este urmată de o perioadă de instabilitate și pericole permanente la adresa integrității naționale, situația noilor frontiere fiind încă amenințată serios de factorii externi, care profită și de problemele sociale sau politice inerente apariției unui nou stat. În Nota-Raport din 11 iunie 1919, adresată conducerii Siguranței Generale din București, comisarul de poliție Vasile Dașchevici din Dorohoi afirma: „Informații absolut sigure ce le dețin de la indicatorii noștri, raportează că starea de lucruri din nordul Basarabiei e alarmantă. Trupe de bolșevici au trecut Nistrul fiind secundați de populațiunea de origine ucraineană din Basarabia. Prefectul județului Hotin s-a retras la Lipcani. Grănicerii și jandarmii rurali de pe malul stâng al Prutului s-au retras în Moldova. Mișcările au și un caracter agresiv ceea ce inspiră temere sub raportul posibilității de contaminare a satelor noastre de pe malul Prutului”³².

Eșecul contaminării societății românești cu „microbul” revoluției proletare nu are ca rezultat încetarea eforturilor conducerii Rusiei sovietice de destabilizare a noilor provincii unite, încă fragile sub toate aspectele – social, economic, administrativ sau militar. Multe din protestele, grevele sau atentatele din anii 1918-1922 îl au ca inspirator și organizator pe Racovski,

³⁰ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 23/1918, fila 68.

³¹ *Ibidem*, fila 132.

³² ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr.27/1918, fila 332.

în continuare aflat la conducerea Ucrainei sovietice; amintim numai atentatul din Senatul României din 8 decembrie 1920³³, înfăptuit de Max Goldstein, care făcuse parte, la Odesa, din „batalionul revoluționar român” și acționase, ani în șir, sub comanda lui Racovski.

Așa cum era și firesc, propaganda comunistă îndreptată împotriva securității naționale reprezenta o preocupare constantă și a structurilor informative ale armatei, materializată prin sute de rapoarte, note informative, analize etc. Înaintate forurilor de decizie civile și militare românești. Astfel, în raportul intitulat *Aprecieri Generale asupra situației militare și politice în țările vecine României de la 15 Noembrie la 1 Decembrie 1920*, realizat de Biroul 1, Secția a V-a Informații din cadrul Marelui Stat Major, sunt analizate intențiile comuniștilor ruși în ceea ce privește statele vecine.

„Terminând lupta cu dușmanii din interior (Vranghel, Petliura, Balahovici) – prin complecta distrugere a acestora – este de așteptat ca bolșevicii să caute să-și reorganizeze armata în decursul iernei, pentru ca la primăvară să-i vedem din nou pornind contra Poloniei în scopul de a-și deschide drum înspre Cehoslovacia și Germania unde ei speră să vadă triumfând definitiv ideile bolșevice.

Aceste tendințe se manifestă chiar de acum în presa bolșevică oficială, care scrie: Trecând pe picior de pace, noi suntem datori să stăm cu ciocanul într-o mână, iar cu arma în cealaltă, pentru a înspăimânta burghezimea și a pregăti biruința proletariatului întregii lumi”³⁴.

Într-un alt raport care analizează, pe baza rapoartelor furnizate de agentura armatei, evoluția evenimentelor din Rusia Sovietică și propaganda anti-românească din stânga Nistrului în perioada 1-15 decembrie 1920, se arată: „În același timp, propaganda de ură contra României continuă cu o și mai mare îndârjire ca până acum, întrunirile de protestare contra alipirei Basarabiei - *sub direcția lui Racovschi* – intensificându-se peste tot (de la 2 la 3 ori pe săptămână), atât în localitățile din apropierea frontierei, cât și mai în interior.

Mai în toate orașele unde se găsesc trupe, autoritățile civile și militare dau serbări și baluri, cu cari ocazii ofițerii bolșevici țin discursuri patriotice, spunând că „în curând Basarabia va fi smulsă din ghiarele românilor cotropitori.

³³ Cristian TRONCOTĂ, *România și frontul secret*, Editura ELION, București, 2008, pp. 152-155.

³⁴ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1920, file 69-70.

Astfel într-o conferință ținută în ultimele zile trupelor și populației din Bilinevca (vest Odesa) *de către Racovski*, arătând spre Basarabia, el își termină cuvântarea cu cuvintele „în curând vei fi a noastră”³⁵.

.....Paralel cu aceasta, se face o intensă propagandă și prin presă – atât pentru pregătirea opiniei publice contra noastră, cât și pentru a se justifica măsurile militare ce se iau spre frontiera română – scriindu-se prin toate ziarele că Wranghel (general rus anti-bolșevic n.n.) s-ar găsi refugiat cu întreaga sa armată la Constanța, de unde împreună cu armata română ar intenționa să atace Rusia.

Ca urmare a acestei propagande, în unele sectoare de pe Nistru (Dubosari - Grigoropol) se organizează bande de voluntari țărani, destinate a trece Nistrul pentru jafuri, iar în alte localități se organizează chiar unități regulate....Tot la Tiraspol și-a făcut apariția așa-zisul „Guvern provizoriu” al Basarabiei (cunoscut de mai multă vreme), compus din 15 membri, având ca ministru de interne pe evreul Cnopp.

Efectul propagandei bolșevice se resimte într-o oarecare măsură și în interiorul Basarabiei...De asemenea se remarcă că populația satelor de pe malul drept al Nistrului sprijină trecerea refugiaților în Basarabia, dându-le adăpost și ascunzându-i de autoritățile noastre”³⁶.

Raportul remarcă și măsurile în plan informativ adoptate de bolșevici, în scopul eliminării posibilității agenților români de a pătrunde la est de Nistru: „Astfel ei au intensificat serviciul de patrulare în scop de a împiedica trecerea agenților noștri; au oprit – sub pedeapsa cu moartea – orice comunicație cu malul românesc (populația de pe malul Nistrului a căror case au ferestre spre malul românesc, au ordinul de a le închide cu obloane), iar *frontiera română a fost declarată complet închisă*”³⁷.

„Dosarul de caz Racovski” se încheie cu informații generale din februarie 1922, activitatea sa ulterioară nemaiconstituind un pericol major pentru integritatea statală a României. Devine diplomat de profesie, numit ambasador la Londra în 1923 și, ulterior, la Paris din 1925. Dar lupta internă pentru putere desfășurată la Moscova cu duritate extremă îi este nefavorabilă acestuia, astfel că, în anul 1927 este rechemat în țară. Înfrângerea lui Troțki în fața lui I. V. Stalin l-a obligat pe liderul comunist să plece în exil intern la Alma-Ata, fiind apoi expulzat în Europa. Racovski

³⁵ *Ibidem*, file 71-72.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

devine la rândul lui un paria, fiind exclus din Comitetul Central al PCUS, apoi din partid. Activitatea sa politică își pierde însemnătatea, fiind arestat în anul 1937 și dus la Lubianka, unde este supus unor interogatorii epuizante³⁸.

În martie 1938, în cadrul celei de-a treia runde de procese-spectacol (și ultima de altfel), cunoscută ca Procesul celor 21 sau al „blocului troțkist de dreapta”, Racovski a fost adus în fața tribunalului excepțional, alături de alți veterani ex-conducători bolșevici (printre care fostul șef NKVD Ghenrih Iagoda), precum și un grup de medici. Acuzațiile care i s-au adus erau numeroase și echivalau cu „crime” la adresa Uniunii Sovietice, între care aceea de a fi conspirat cu Leon Troțki pentru a-l asasina pe I. V. Stalin, de a fi spionat în favoarea Marii Britanii și a Japoniei, de a fi fost moșier etc. Interogat de faimosul procuror al statului Andrei Vișinski, a semnat, până la urmă, mărturisirea tuturor crimelor imputate.

După invadarea URSS de către Germania, pe fondul retragerii sovieticilor, Racovski a fost împușcat la 11 septembrie 1941, în închisoarea din Orel, din ordinul direct al lui Lavrenti Beria, alături de alte zeci de deținuți politici, foști lideri comuniști și socialiști de marcă.

Concluzii

Dispare, astfel, ucis tocmai de tovarășii săi de luptă, o personalitate care a inspirat teamă în rândurile unei bune părți din societatea românească a acelor vremuri tulburi și care, la fel ca „intelighenția” europeană revoluționară a începutul secolului XX urmărea cu ardoare distrugerea Europei așa cum exista în acel moment și propagarea „revoluției mondiale”.

Urmărirea și monitorizarea activității sale atât în țară, cât mai ales din iarna lui 1917, când devine lider comunist de marcă, a presupus un intens efort informativ din partea structurilor specializate ale Armatei Române și Ministerului de Interne, ce și-au structurat rețele informative deosebit de utile în viitoarele confruntări de pe frontul secret al perioadei interbelice.

Politicile eficiente de combatere a pericolului extremist de stânga nu au permis crearea și consolidarea, în țară, a unui partid comunist puternic, care să reprezinte, așa cum erau toate partidele comuniste membre ale Internaționalei Comuniste (Comintern), interesele exclusive ale Moscovei. Astfel, Ministerul de Interne, prin structurile sale de poliție și siguranță,

³⁸ Stelian TĂNASE, op. cit., pp. 24-26.

reuşeşte să elimine pericolul comunist „din faşă”; la 12 mai 1921, sub acuzaţia de atentat contra siguranţei statului, sunt arestaţi toţi delegaţii comunişti la Congresul unde, cu o zi înainte, fusese votată afilierea necondiţionată la Internaţionala a III-a Comunistă. Organele de poliţie, siguranţă şi jandarmerie au fost astfel scutite de mari eforturi şi de concentrarea unor importante efective în vederea arestării în teritoriu a majorităţii comuniştilor. Ministrul de Interne Constantin Argetoianu nu exagera când, zilele următoare, îşi informa colegii din guvern: „Pot să vă dau plăcuta asigurare că s-a terminat cu comunismul în România”³⁹.

Cu toate eforturile întreprinse şi cu ajutorul Moscovei, până la 23 August 1944 nu s-a reuşit construirea unei mişcări comuniste reale în ţară, Partidul Comunist Român (ce a acţionat în ilegalitate întreaga perioadă interbelică) neavând mulţi aderenţi. De notorietate sunt cuvintele fostului director al Serviciului Special de Informaţii, Eugen Cristescu, care întrebat fiind, în timpul detenţiei, despre numărul de membri ai PCR spunea: „Cum să nu ştiu! ...Au fost 1150!...jumătate erau agenţii comisarului Sava Dumitrescu, care era tehnicianul nostru în problemele comuniste”⁴⁰.

Slăbiciunile structurale ale PCR-ului explică şi sălbatica politică represivă promovată la rangul de politică de stat, după 30 decembrie 1947, la adresa a tot ceea ce însemnase elită politică, militară, economică sau culturală în societatea românească interbelică.

Bibliografie

1. Arhivele Naţionale ale României, *Fond Direcţia Generală a Poliţiei*.
2. Bobocescu Vasile, *Istoria Poliţiei Române*, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 2000.
3. Bobocescu Vasile, *Momente din istoria Ministerului de Interne*, vol.I, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti.
4. Constantin Ion, *România, marile puteri şi problema Basarabiei*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1995.
5. Duca I. G., *Memorii*, volume III-IV, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1994.

³⁹ Cristian TRONCOTĂ, op. cit., p.155-156.

⁴⁰ Cristian TRONCOTĂ, *Omul de taină al Mareşalului*, Editura ELION, Bucureşti, 2008, p. 142.

6. Kirițescu Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, vol.2, București, 1989.

7. Mamina Ion, Scurtu Ioan, *Guverne și guvernanți*, vol. II, Editura SILEX, București, 1996.

8. Marin Gheorghe (coord.), *Enciclopedia Armatei Române*, Editura CTEA, București, 2009.

9. Neagoe Stelian (coord.), *Enciclopedia istoriei politice a României*, Editura ISPRI, București, 2003.

10. Pintilie Florin, Tunăreanu Nevian, Marișu Ștefan, Beldiman Corneliu, *Istoria Serviciului Secret de Informații 1917 – 1940*, Editura INI, București, 2000.

11. Spânu Alin, *Serviciul de informații al României în războiul de întregire națională (1916-1920)*, Editura Militară, București, 2012.

12. Tănase Stelian (coord.), *Racovski. Dosar secret*, POLIROM, București, 2008.

13. Troncotă Cristian, *România și frontul secret*, Editura ELION, București, 2008.

14. Troncotă Cristian, *Omul de taină al Mareșalului*, Editura ELION, București, 2008.